

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE**

GIREIDI 12

**TSHIVENDA LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U THOMA
(FAL)**

BAMMBIRI •A VHURARU (P3)

EXEMPLAR 2008

MARAGA/MARKS: 100

TSHIFHINGA: AWARA 2½

Bammbiri i½i ½i na masia¾ari a rathi 6.

PFESESANI

Vhu¾e ha khan»iso ho vhaledzwa

Iyani kha sia¾ari

1. He%i bammbiri %i na khethekanyo **tharu**:

KHETHEKANYO YA A: Zwibveledzwa zwa vhusiki (Maanea)
(50)

KHETHEKANYO YA B: Zwibveledzwa zwilapfu zwa
vhudavhidzani (30)

KHETHEKANYO YA C: Zwibveledzwa zwipfufhi zwa
vhudavhidzani (20)

2. Ni lavhelelwa u fhindula mbudziso **nthihi** kha khethekanyo ya A, **nthihi** kha khethekanyo ya B na **nthihi** kha khethekanyo ya C.

3. Thomani khethekanyo i;we na i;we kha sia%ari %iswa, hune ya fhelela hone ni talele.

4. °walani zwi no vhalea, nahone nga vhuronwane.

5. Ni dzhiele nzhele mupele%o, khethekanyo ya maipfi, kushumisele kwa madanzi, zwiga zwa u vhala na tswayo khathihi na kuvhumbelwe kwa mafhungo.

6. U pulana na u sedzulusa mushumo wa%u zwavhu»i zwi »o avhelwa maraga.

7. Vhulapfu ha zwibveledzwa:

KHETHEKANYO YA A: Maipfi a u bva kha 250 u swika 300

KHETHEKANYO YA B: Maipfi a u bva kha 120 u swika 150 (zwi re ngomu fhedzi)

KHETHEKANYO YA C: Maipfi a u bva kha 80 u swika 100

KHETHEKANYO YA A: ZWIBVELEDZWA ZWA VHUSIKI (MAANEA)

Fhindulani mbudziso **nthihi** kha dza rathi dzi tevhelaho. Vhulapfu Vhu%e ha khan»iso ho vhaledzwa

Iyani kha sia%ari

ha phindulo ya%u vhu vhe maipfi a u bva kha 250 u ya kha 300.

1.1 MAANEA A U SENGULUSA

Zwikoloni vha;we vhagudi vho bva mvumbo. Pfunzo a vha tsha i dzhiela n%ha. °walani maanea ane %hoho ya hone ya vha:

Zwine zwa nga itwa u vhuyedzedza mvumbo kha vhagudi.

[50]

KANA

1.2 MAANEA A U ^{1A¹A} KHANI

Hu na vhorabulasi vhane vha takalela u fuwa ngeno vha;we vha tshi takalela u lima. °walani maanea nga %hoho heyi:

Vhufuwi vhu khwi%e u fhirisa vhulimi.

[50]

KANA

1.3 MAANEA A NGANETSHELO

No vha ni tshi khou %amba damuni %a mulambo wa Tshianzhe musi ku;we kutukana ku tshi fhufhela ngomu kwa thoma u bambela. Nga u bonya ha i%o na mbo »i pfa mukosi. Musi ni tshi lavhelesa na vhona ngwe%a yo ku doba nga mulenzhe i tshi khou ku kokodzela khunzikhunzini. °walani maanea nga %hoho heyi:

Khombo ye nda i vhona damuni %a Tshianzhe.

[50]

KANA

1.4 MAANEA A U BULETSHEDZA

Vhabebi vhanzhi vha dzulela u %a mbilu nga mikhwa ya vhana vhavho. Vha a swika hune vha »isola uri vho

bebeleni. Vhabebi vha tama vhana vhavho
vha tshi vha vhavhu»i. Inwi ni humbula uri vhana
vhavhu»i vha fanela u vha vho tou itisa hani? °walani [50]
maanea nga %hoho heyi:
°wana-¢wana

KANA

1.5 MAANEA A U HASELEDZA

Nga ¢wambo wa mishumo, vhabebi vha a sia vhana mahayani
vha ya vha shuma kule hune vha vho tou vhuya nga
dziholodeni kana dzi%ivi. °walani maanea nga %hoho heyi:
Vhu»i na vhuvhi ha musi vhana vho sala vhe vho%he [50]
mahayani.

KANA

1.6 MAANEA A U VHUISA MUHUMBULO

No vha ni tshi khou shuma kha i¢we ya dzikhamphani dza
pholishi, ni tshi hola zwavhu»i. Mu¢we mushumi nga inwi
a ni zwifhelela a ri no tswa pholishi, na fhedza no
pandelwa. Zwino ni khou sokou mona-mona ni tshi %o»a
mushumo ni sa u wani. °walani maanea nga %hoho heyi:
Ndi tshi humbula zwe nda pandeliswa zwone mi%odzi yanga i [50]
a tsenga.

¹HANGANYELO YA KHETHEKANYO IYI YA A: 50

**KHETHEKANYO YA B: ZWIBVELEDZWA ZWILAPFU ZWA
VHUDAVHIDZANI**

Fhindulani mbudziso nthihi kha tharu dzi tevhelaho. Vhulapfu ha
phindulo ya%u vhu vhe maipfi a u bva kha 120 u ya kha 150.

2.1 VHURIFHI HA TSHISHAKA/VHUKONANI

°walelani vhurifhi khotsi a%u vha no shuma »oroboni ya kule ni vha vhudze zwo%he zwine zwa khou ni thithisa kha madzhenele a%u a tshikolo.

[30]

KANA

2.2 VHURIFHI HA TSHIOFISI

No wana mushumo wa vhupholisa, zwino ni khou %o»a thestimoniala. °walelani vhurifhi %hohoyatshikolo ni vha humbele uri vha ni pose thestimoniala nga u %avhanya.

[30]

KANA

2.3 MUFHINDULANO

°walani mufhindulano vhukati ha mulangavhuendi na mureili wa mo»oro u songo lugelaho u tshimbila badani. Mureili u khou luvheledza, fhedzi kha mulangavhuendi zwi tou nga a zwi dzheni.

[30]

KANA

2.4 MUVHIGO U SI WA TSHIOFISI

Tshikoloni tshine na dzhena khatsho vhagudi vha khou bvafhesa u »a tshikoloni, nga maan»a nga Musumbuluwo, hu sa »ivhei zwiitisi. Inwi sa mugudi ane a si bvafhe nahone a re na vhu»ifhinduleli, %hohoyatshikolo vho ni humbelo uri ni sedzuluse. °walani muvhigo u si wa tshiofisi une na »o u %ekedza vhulanguli ha tshikolo.

[30]

¹HANGANYELO YA KHETHEKANYO IYI YA B: 30

KHETHEKANYO YA C: ZWIBVELEDZWA ZWIPFUFHI ZWA VHUDAVHIDZANI

Fhindulani mbudziso nthihi kha tharu dzi tevhelaho. Vhulapfu ha hone vhu tea u vha vhukati ha maipfi a 80 u ya kha 100.

3.1 GARA¹A YA THAMBO

No vuledza digrii ya B.Sc. nga Yunivesithi ya Wits, no phasa nga vhukoni ha n%hesa. No wana zwi tshi tou ni vhofha uri ni ite vhu%ambo ha u takalela u phasa uhu, hu u itela u pembela na mashaka na dzikhonani. °walani gara%ya ya thambo ine na »o ita dzikhophi na dzi posa kha vhathe vho fhambanaho. [20]

KANA3.2 GARA¹A YA POSWO

Vha *Phalaphala FM* vho vhudzisa mbudziso %hanu nga ha vhulwadze ha TFM (HIV) na VWFM (Aids). Muthetshelesi ane a »o dzi fhindula zwavhu»i u »o pfufhiwa nga R1 000,00. Zwino inwi °walani gara%ya ya poswo (posikara%) ni fhindule mbudziso idzo. [20]

KANA

3.3 NDAELA

Makhulu wa%u vha dzulela u vhaiswa nga vhulwadze ha tshiiivha(na). No %alutshedza i%we %anga ya sialala kana rakhemisi a ni thusa nga mushonga. Rumelani mushonga hoyu ha makhulu wa%u no %wala na ndaela ya kushumisele ine murathu wa%u a »o vha vhalela. [20]

¹HANGANELO YA KHETHEKANYO IYI YA C: 20

MARAGAGU¹E: 100